

BARBARA KOVAČEVIĆ

Plava krv

Samo dva dana nakon što je u svojem dvorcu u škotskome Balmoralu na službenome sastanku nasmiješena lica, sa svježom frizurom, u suknji od tartana, s nezaobilaznom crnom lakiranom torbicom i štapom za hodanje imenovala Liz Truss novom britanskom premijerkom, Njezino Veličanstvo Kraljica Elizabeta II. napustila je ovaj svijet 8. rujna 2022. godine. Kraljica Ujedinjenoga Kraljevstva i 14 Krunskih zemalja Commonwealtha od dolaska na prijestolje 1952. godine život je posvetila dužnosti i bila je, kako sama novoizabrana premijerka kaže „kamen na kojemu je sagrađena moderna Britanija”. Odlaskom kraljice jarkih boja Velika Britanija ostala je zavijena u crno, a svjetski su se mediji usredotočili na to da što bolje poprate sve događaje povezane s njezinim ispraćajem i pogrebom. U Londonu je toga dana, 19. rujna 2022. godine, sve stalo i upriličen je državni pogreb kakav se ne pamti još od smrti britanskoga premijera Winstona Churchilla 1965. godine. Glavni scenarist toga povijesnoga ispraćaja bila je navodno sama Kraljica. Povorka s lijesom krenula je iz londonske palače Westminster, u kojoj su Kraljici proteklih dana britanski građani odavali počast, prema Westminsterskoj opatiji, gdje je na državni pogreb stoljeća pristiglo više stotina stranih državnih dužnosnika, svi živeći bivši britanski premijeri, a posebno mjesto zauzeli su i članovi kraljevskih obitelji, pripadnici plave krvi, koji su ispratili svoju najdugovječniju rođakinju i po godinama i po vladarskome stažu.

U hrvatskome se jeziku frazemom *plava krv* (tj. *plave krvi*) označuju pripadnici plemićkoga ili aristokratskoga roda. Ista je izrazna mogućnost prisutna i u drugim europskim jezicima, npr. u španjolskome (*sangre azul*), engleskome (*blue blood*) ili njemačkome (*blaues Blut*). S obzirom na to da znamo da je naša krv crvena, pitamo se zašto plemićkim žilama teče plava krv i kako je došlo do takve percepcije ili interpretacije. Iako etiologija frazema *plava krv* nije dokraja razjašnjena, smatra se da dolazi iz španjolskoga govornog područja. Prvi zapisi ovoga izraza pronađeni su kod Španjolaca još davne 1834. godine (*sangre azul*) te postoji nekoliko manje ili više uvjerljivih objašnjenja o podrijetlu toga izraza ili uzrocima promjene prototipne boje ljudske krvi.

Jedno objašnjenje povezano je sa statističkom krvnom slikom europskoga plemstva i Rh-faktorom. U europskim kraljevskim obiteljima često se pojavljuje negativni Rh-faktor, a vrlo je česta i nulta krvna grupa. Smatra se da je za takvu kombinaciju karakteristična povišena razina bakra, zbog kojega krv u venama ima intenzivniju plavu boju. Također, u kraljevskim je obiteljima učestalo bila prisutna hemofilija – poremećaj procesa zgrušavanja krvi, koji dovodi do nemogućnosti stvaranja ugruška krvi, što dovodi do sklonosti krvarenju. Čak i mali udarci i jači dodiri mogu izazvati potkožna krvarenja koja izgledaju kao velike modrice.

Drugo je objašnjenje povezano sa srebrnim posuđem. Naime, kraljevske su obitelji svoje imovinsko stanje, tj. bogatstvo, uz ostalo, demonstrirale raskošnim srebrnim servisima posuđa te mnogim drugim predmetima koje su svakodnevno upotrebljavali i koji su bili izrađeni od srebra. Srebrni predmeti, posebice tanjuri i čaše, u dodiru s kiselim hranom i pićem oslobađaju ione koji dopijevaju u organizam. Visoka razina srebra u organizmu može prouzročiti bolest argiriju, koja se očituje u sivoplavoj koži i iznimno plavim žilama.

Treće je objašnjenje povezano sa „sunčanjem”. Pripadnici plemstva u feudalizmu obično su se kretali u zatvorenome prostoru i nisu bili izloženi Sunčevim zrakama za razliku od svojih podanika kmetova, koji su radili na otvorenom, obrađivali zemlju i uzgajali stoku te su imali tamnu put od prisilnoga sunčanja. Blijeda koža, tj. svijetla put, bila je zaštitni znak aristokracije, a kroz takvu su kožu vene vidljivije. Posebice su se plemkinje štitile od sunčanih zraka čipkastim suncobranima i šeširima s velikim obodima, a u nekim je povijesnim razdobljima vrlo moderno bilo izbjeljivanje lica puderom.

Četvrto je i najvjerojatnije objašnjenje zapisao James Rogers (*The Dictionary of Cliches*, 1985.), a povezano je s povijesnim prilikama i Maurima, koji su tijekom arapskih osvajanja zaposjedali Pirenejski poluotok te s kojima su Španjolci bili u intenzivnijemu dodiru od 8. do 15. stoljeća. Članovi starih kastiljskih obitelji posebno su bili ponosni na to da se njihova loza ne miješa s drugim rasama i vjerama te da njihova krv nije „zagađena” maurskom krvlju. Dokaz te čistoće bila je svijetla, aristokratska put, na kojoj su plave vene bile uočljivije nego na tamnopotim ljudima. Tako je plava krv postala

mjerna jedinica za čistoću i uzvišenost, za sve koji su se htjeli istaknuti, te se izraz ubrzo proširio među europskim plemstvom i u bogataškim krugovima.

Nositelji plave krvi danas su pripadnici viših društvenih slojeva, koji odskaku od okoline svojim ponašanjem ili podrijetlom, a sam frazem često ima podrugljivu notu. U sredinama koje su udaljene od kraljevskih i plemićkih obitelji pripadnicima plave krvi smatraju

se članovi obitelji koje su politički ili financijski moćne kao što su u Americi npr. Kennedyjevi ili Bushevi.

Iako je kod ljudi plava krv optička varka jer je ona uvijek crvena zbog hemoglobina, tj. željeza, postoje živa bića koja imaju plavu krv (ili cirkulacijsku tekućinu) kao što su mekušci i člankonošci (npr. hobotnica, lignja, jastog, sipa ili neke vrste rakova), kod kojih u prijenosu kisika sudjeluje hemocijanin, a on sadržava bakar. Međutim, kod ljudi je u nekim rijetkim trenucima moguća pojava zelene krvi (sulfhemoglobinemija) kad se sumpor veže uz molekule hemoglobina i tako stvara zelenu kemikaliju naziva *sulfhemoglobin*.

Osim aristokratske *plave krvi* u frazeologiji, u medicinskome žargonu prisutan je naziv *plava krv*, koji se odnosi na Perftoran – preparat koji je iznimno efikasna zamjena za krv, a proizvodi se danas u Rusiji i izvozi u Europsku uniju, Kinu, Indiju i Latinsku Ameriku. Takva tekućina odgovara svakoj krvnoj grupi i ne prenosi bolesti, a može se više puta zamrzavati i odmrzavati bez narušavanja kvalitete. Iako se interes za Perftoran povećao na globalnome tržištu, on je vrlo skupa zamjena za tekućinu života, pogotovo ako je došlo do gubitka velike količine krvi. Također, u medicinskome sustavu kraljevsko mjesto ima zlatna krv. *Zlatna krv* naziv je za najrjeđi tip krvi s negativnim Rh-faktorom, tzv. Rh-ništa, a otkrivena je 1961. godine i na svijetu je ima tek pedesetak ljudi. Kao što plava boja upućuje na posebnost, jedinstvenost i plemenitost, zlatna boja upućuje na vrijednosnu dimenziju s obzirom na to da je ta krvna grupa vrlo rijetka, pa samim time i dragocjena, posebice onomu komu je potrebna u transfuziji, jer mu život znači.